

Zonnebeke

Eén oorlog, twee levens, twee fronten.

Eerste druk november 2016
Tweede druk januari 2017
Omslagontwerp Stephan van Deelen
Vormgeving binnenwerk Raymond van Deelen

Copyright © 2016 Stephan van Deelen
ISBN 9789402155570
NUR 301

Zie voor meer informatie over de auteur en zijn boeken:
www.deelenboek.nl
www.bol.com
www.bravenewbooks.nl

Deze roman is gebaseerd op ware historische feiten. Echter, de namen van de personages en hun levenswandel, zoals die worden beschreven in dit boek, zijn ontsproten uit de fantasie van de auteur. Elke gelijkenis met actuele personen, levend of dood, voorvallen of plaatsen berust op louter toeval.

Ik wil mijn redacteuren heel hartelijk bedanken in het realiseren van “Zonnebeke”. Zij hebben mijn roman grondig gelezen en geredigeerd en mij op diverse manieren gesteund en geadviseerd in dit project.

Op alfabetische volgorde:

Raymond van Deelen

Tiny Gevers-van Grunsven

Raymond van der Kamp

Nico Vreeswijk

Theo Wagener.

Daarnaast wil ik Dirk Ooghe, hoofdredacteur van “Het Zonneheem” en “Zonnebeke Verbeeldt”, bedanken. Zijn kennis en verhalen over Zonnebeke hebben me geholpen een goed beeld te schetsen van dit dorp en zijn roerige geschiedenis.

Zonnebeke

*“In Vlaandren
Glyck woa da-je goat
Is ’t oovrol even schoöne.
Mo Zunnebeke lik of dat
’t goat en stoat spant
Zekerlik de kroöne !”*

Pater Joris Declercq, alias Djoos Utendoale

Proloog

De geboorte van het eerste kind was een lange en zware strijd voor de verzwakte moeder. De avond ervoor waren de martelende weeën begonnen, tijdens de nacht vaker en pijnvoller komen aanzetten als donderslagen na de bliksem, om te eindigen in een laatste wanhopige schreeuw van de stervende vrouw die haar zoon als wees ter wereld bracht. Het kind brulde zo hard dat de verontruste burens de dokter erbij riepen. Terwijl de verloskundige de ogen van de moeder sloot en een schoon laken over haar moegestreden lichaam heen legde, probeerde de dokter uit te vinden waarom het kind zo klaaglijk hilde. Hij onderzocht of het kind een gebrek had, waste het bloed uit zijn ogen en dompelde hem onder in de waskom, maar zijn ingrijpen hielp niets want de baby bleef een keel opzetten.

Het tweede kind kwam als een engel zo stil ter wereld na slechts drie uur van weeën en persen van de moeder. Deze was blij na haar dochter een zoon te hebben gekregen. Ze noemde hem Peter, naar haar vader. Peters ouders hadden het die dag druk met het ontvangen van burens en familie. Een buurvrouw kwam met een taart, een tweede bracht gebreide sokjes mee en de derde een gehaakt dekentje. Een bevriende boer trok een varken door het huis de tuin in, terwijl de smid zich met een ijzeren wieg naar binnen wurmde. Het was een komen en gaan van mannen, vrouwen en kinderen, want allen wilden een glimp opvangen van de jongen.

Bij het eerste kind kwamen de mensen uit Zonnebeke niet kijken. Nadat de moeder 's avonds in het bos was begraven, werd na overleg tussen de dokter en de pastoor besloten dat de baby door het kinderloze echtpaar van café *Het Gulden Spoor* moest worden geadopteerd; voor zijn opvoeding sprong de kerk financieel bij. De mensen spraken op fluisterton over de zoon van de ongehuwde moeder, die naast die schande ook nog wees was geworden. Ze dachten dat het in Gods bedoeling lag hem zo te straffen.

Toen na een dag de rust in het dorp wederkeerde, en er weer over de verwachte bietenoogst en de slechte mosselen van de mosselman werd gepraat, bracht de trotse vader Peter naar het gemeentehuis. De notaris, die in het huis naast de jongen woonde, werd tot peetvader gekozen en de kasteelheer Iwein en zijn vrouw, bij wie de moeder schoonmaakte, namen een fles champagne mee. Na een toast van de kasteelheer werden de glazen geheven en geleegd. Het echtpaar voor wie de ceremonie was belegd, keek trots toe. De baby merkte niets van alles wat er om zich heen gebeurde; hij sliep lekker door onder zijn gehaakte dekentje. Vanuit het gemeentehuis ging de kleine stoet linea recta naar de kerk aan de overkant waar het kind werd gedoopt.

Diezelfde avond ging de pleegvader van het eerste kind door de achterdeur het gemeentehuis in. De door de pastoor gegeven naam Michel – naar de aartsengel Michael op wiens dag hij geboren was – werd door de klerk snel in het boek bijgeschreven, waarna deze de cafébaas weer uit liet. Een uur na de avondmis gingen Michels pleegouders met een mand de kerk in. Een oude lap werd opzij geslagen en de jengelende baby werd door de ruwe handen van de cafébaas uit de mand getild. De pastoor sprenkelde onder het uitspreken van enkele Latijnse woorden vlug wat water over het hoofdje en wenste de ouders veel geluk toe met de nieuwgeborene. Verwonderd door de vele kleuren licht die door het glas-in-loodraam op de doopvont vielen, hield Michel op met huilen en richtte zijn ogen naar de bron. Slechts enkele seconden mocht hij genieten van de dansende lichtjes, want hij werd in de mand teruggestopt met de lap over zijn hoofd heen. De man van de kerk overhandigde de vader enkele muntstukken, die deze zonder te bedanken in zijn broekzak stopte. Nog tot bij het café gilde Michel de longen uit zijn kleine lijf.

Peter was net vier jaar oud geworden. Zijn ouders en het bezoek dat voor hem was gekomen, hadden het te druk met elkaar om een oogje op hem te houden. Mariëlle, zijn twee jaar oudere zus, zat in gedachten verzonken met haar pop op de trap. Niemand lette op Peter, die kans zag door de open voordeur de straat op te gaan. De herinnering aan de geur van warm brood dreef hem naar buiten. Hij stak de weg over en ging richting het spoor. Hij kende de route naar de bakker die hij vaak met zijn moeder had genomen. Hij zette zijn handen tegen het glas en tuurde in het halfdonker of hij de aardige vrouw zag. Ze was er niet, net zomin als de jongen die het brood van achter aanleverde. Net toen hij wilde teruggaan om zijn moeder te halen, zag hij het ijzer van de spoorrails blinken in de zon. Hij vergat op slag de broodjes en spoedde zich naar de spoorrails. Bij het station bleef hij staan. Het perron was leeg en de man met het blauwe jasje en de glanzende kleppet was er niet. Op de rand van het perron zat een jongen. Zijn blik was gefixeerd op twee kiezelsteentjes op de rails.

‘Op wie wacht jij?’ vroeg Peter.

De jongen keek naar hem op en zei: ‘Ik wacht op de trein. Hij komt zo. Als de grote en de kleine streep op de klok boven staan.’

Op de grote stationsklok zag Peter dat de kleine streep al boven stond en dat de grootste streep er bijna was. Hij ging naast de jongen zitten. ‘Waarom liggen er steentjes op?’

‘Daar rijdt de trein overheen en dan krijg je platte steentjes.’

‘Hoe weet je dat?’ vroeg Peter, die niet eerder platte steentjes had gezien.

‘Dat weet toch iedereen!’ zei de jongen.

Peter fronste zijn wenkbrauwen. Hij wachtte tot de grote streep voorbij de kleine streep was en zei toen: ‘Ik heet Peter. Hoe heet jij?’

‘Michel, naar de engel,’ antwoordde deze wijs.

‘Wil je een zuurtje?’ vroeg hij aan Michel en haalde er één uit zijn broekzak. ‘Ik ben jarig,’ legde hij uit.

‘Ik ook,’ antwoordde de ander en nam het snoepje aan.

Peter keek hem aan. ‘Je liegt. Hoe oud ben je dan?’

‘Ik lieg niet. Ik ben vier.’

‘Je kan niet op dezelfde dag jarig zijn,’ zei Peter. ‘Voor mijn verjaardag zijn heel veel mensen gekomen. Hoeveel mensen zijn voor jouw verjaardag gekomen?’

‘Niemand. Mijn vader en moeder doen niets op mijn verjaardag.’

‘Dat is omdat je niet jarig bent.’

‘Zullen we wedden van wel?’ dreigde Michel.

‘Best. Zullen we wedden om de steentjes? Ik wed dat ze niet plat worden.’

Met grote ogen keek Michel hem aan. ‘Ik heb nog nooit zo’n stomme jongen als jij gezien.’

‘Je bent zelf stom. Je kan steentjes niet plat maken.’

Michel stond op en wilde Peter een stomp verkopen. Omdat die bleef zitten, vroeg hij: ‘Ga je mee naar ons café? Dan vragen we aan Sjef hoe je steentjes plat kan maken.’

‘Woon jij in het café?’ vroeg hij. ‘En wie is Sjef? Is dat jouw broer?’

Michel schudde zijn hoofd ‘In een café kan je niet wonen. Ik heb geen broer. Sjef is heel oud en komt elke dag bier drinken. Hij weet alles over het dorp. Hij heeft mij platte steentjes laten zien. Heb jij een broer?’

Hij schudde zijn hoofd. ‘Ik heb een zus. Heb jij een zus?’

‘Nee. Ik wil geen zus. Ik heb liever een broer.’

‘Ik ook.’

Hun verjaardag viel inderdaad op één dag; het verhaal van de platte steentjes bleek niet te kloppen. Iedereen in het café had er hard om gelachen. Toen Peter en Michel wisten dat ze

slechts drie huizen van elkaar woonden, zochten ze elkaar elke dag op. Ze speelden ook met andere jongens uit het dorp, maar waren de meeste tijd met z'n tweeën. Als de melkboer met zijn kar door de straat reed, gingen ze eraan hangen. Met hun schoenen op de kasseien drukkend, probeerden ze het tempo van de dikke knol af te remmen. Op een keer wedde Michel dat hij langer dan Peter zou durven blijven hangen. 'Als ik win krijg ik van jou die geel-rode knikker,' zei hij. Peter ging de weddenschap aan. Toen de melkman weer door het dorp reed, waren de twee vrienden de laatsten die bleven hangen.

'Scheer je weg, jongens,' riep de melkman en pakte zijn zweep.

Peter liet zich van de kar vallen toen de man de zweep naar achter zwiepte om uit te halen.

'Michel!' waarschuwde Peter, maar het was te laat.

De zweep kwam neer op Michels arm en liet een rode striem achter. De melkman stapte van zijn kar en deed een stap richting Michel.

Michel sprong van de kar en rende achter Peter aan. 'Ik ben niet bang en ik krijg jouw knikker!' riep hij.

Voor de hond van de mosselman was Michel veel banger. Een paar keer had hij een kind uit het dorp gebeten. Het was de kunst zo dicht mogelijk bij de hond te komen zonder dat hij je aanviel. Michel was te driest en was daardoor een keer in zijn hand gebeten. Peter was geduldiger en kon aan de reactie van de hond zien of hij slechts dreigde of wilde bijten. Hij was voor een week de held van de straat toen hij de hond over zijn kop aaide en niet werd gebeten.

In het voorjaar struinden ze langs de sloten aan de rand van het dorp en vingen ze kikkers en salamanders. Michel had eens een grote salamander gevangen, een bijna zwarte met een kam op zijn rug. 'Het is net de draak uit jouw moeders sprookjesboek,' zei Michel. Hij had zijn vangst met een natte

broek moeten bekopen en zijn laaiende pleegmoeder wilde het beest niet in huis hebben. Minstens zo interessant was de glazen bak met water van de buurman van Peter, diens peetoom de notaris. Hij had hem voor zijn raam gezet met daarin een doorzichtige klont met zwarte puntjes. Na een paar dagen waren er zwarte visjes uitgekomen die met hun zuigmondjes aan het glas bleven hangen. Wat later hadden die visjes pootjes gekregen; op het laatst waren ze in kleine kikkertjes veranderd.

Van de sloten naar de vijver van kasteel Iwein was een kleine stap.

‘Jullie mogen zwemmen als je de vissen maar met rust laat,’ zei de kasteelheer.

Ze zwommen als de staalblauwe hemel als een deksel over het land hing en de zon op de huizen brandde. Ondanks het verbod van heer Iwein nam Michel een keer een hengel mee, zelfgemaakt van een wilgentak. Het duurde niet lang voordat de terreinknecht hen opmerkte en hen van het landgoed joeg. De karper die Michel had gevangen, liet hij in het gras achter.

In de tijd dat de bomen hun blad verloren, zochten ze in het park van het kasteel naar eikels om aan de boeren te verkopen. Van de tamme kastanjes die ze raapten, mochten ze een halve kilo mee naar huis nemen. Peters moeder pofte ze op de plaat van de potkachel. Het was de tijd van de slacht. Net als elke jongen uit het dorp besloten ze te gaan kijken. De boeren schopten en trokken de angstige dieren naar een kuil, waarna ze met een mes de kelen doorsneden.

Het kermend geloei, de trappelende poten en het spuitende bloed deden Peter rillen. ‘Ik ga weg,’ zei hij en trok Michel aan zijn mouw.

‘Schijterd,’ zei Michel. ‘Ik blijf om te helpen met het maken van bloedworst.’ Voor het uitpersen en schoonmaken van de darmen kreeg hij een snee brood en een beker melk.

In de koude maanden was er buiten weinig te beleven. Als Michel niet in het café hoefde te helpen, speelden hij en Peter op de zolderkamer van het café, waar Michels bed stond. Daar maakten ze in de middaguren hun eigen speelgoed. Een step van hout bouwen, lukte aardig; een fiets van hout zakte in elkaar toen Michel er op ging zitten. Van een grote kist en uitgezaagde wielen maakten ze een auto. Peter zaagde de kist tot de vorm van een auto, terwijl Michel de binnenkant van het speelgoed in elkaar zette. Hij maakte het frame, de assen en het stuur.

Toen Michels pleegvader op een avond eens stomdronken was, klom hij naar de zolderkamer. ‘Hoerenjong!’ schold hij en greep Michel vast. Hij schudde hem door elkaar. ‘Waar was je vanmiddag?! Weer aan het nietsdoen met die vriend van je?! Werken zal je voor je kost en inwoning! Ik zal je leren te luisteren!’

Michel onderging de klappen als altijd met zijn tanden op elkaar om niet te hoeven janken. Als hij dat wel deed, genoot zijn pleegvader meer van de macht die hij over hem had, en dat plezier wilde hij hem niet gunnen. Toen hij de auto zag staan, sleurde hij deze naar het trapgat en gooide hem naar beneden. Michel verstopte zich onder het bed en hield zich vast aan een poot van het bed. De dronken man probeerde hem er onder vandaan te trekken, maar hij gaf het snel op en stommelde de trap af. Die nacht huilde Michel stil onder zijn deken over zijn auto die in stukken beneden aan de trap lag.

Op de dorpsschool leerden de jongens lezen en rekenen. Peter was de vlugste lezer van de twee, Michel de betere rekenaar. Voor Michel was het aardrijkskundeboek een heilige graal. Met graagte bekeek hij de verre landen en continenten met hun vreemde namen en stelde zich voor hoe het zou zijn om daarheen te reizen. Hij fantaseerde hoe hij als handelsreiziger op een kameel via de zijderoute naar China ging of met de

boot naar Noord-Amerika voer. Peter had meer belangstelling voor geschiedenis. Zijn peetoom, de notaris, had boeken over de Hettieten en de Sumeriërs, over Hannibal en Alexander en over Napoleon.

Na schooltijd trokken ze als vanouds de omgeving van Zonnebeke in. Ze hadden genoeg van het struinen langs de waterkant en het krijgen van natte voeten en bouwden een boomhut in het Nonnenbos, zoals andere jongens uit het dorp. De planken voor de hut haalden ze van de kratten achter het café van Michels ouders, de oude spijkers kregen ze van de smid en de hamer en de nijptang leenden ze van kasteelheer Iwein. Een keer, toen de zus van Peter hen was nagelopen en ze niet alleen de weg terug durfde te lopen, hadden ze haar laten beloven niemand over hun hut te vertellen. Het plezier dat ze aan hun hut beleefden, was van korte duur. Peters zus verraadde voor een toffee aan twee oudere jongens waar de boomhut zich bevond. De jongens stalen uit jaloezie de hamer en nijptang en staken daarna de hut in brand. Michel kwam erachter wie het gedaan had en zon op wraak. Na schooltijd brak hij een ruitje van het leslokaal en schoof de knip van de deur. In het bankje van één van de jongens legde hij een bedorven haring. Het hoofd van de school kwam er niet achter wie het ruitje kapot had gemaakt en de jongen vertelde de man niet over de haring, bang dat hij zijn eigen daden moest opbiechten. De andere jongen liet Michel door een boodschapper een briefje in de hand drukken, met daarop de tekst van een meisje uit zijn klas dat hem om tien uur in de avond wilde zien bij het kerkhof. Het briefje had Peter geschreven.

Tot hun opluchting was de kasteelheer niet boos toen ze hem het verlies van zijn gereedschap meldden.

‘Als jullie de honden in mijn kennel verzorgen, is de schuld vereffend,’ zei de man, die hun eerlijkheid wilde belonen. Michel gaf er al snel de brui aan en dus deed Peter het

voortaan alleen. Niet lang daarna luisterden de dieren beter naar hem dan naar de kasteelheer, die dat amusant vond en Peter in september als drijver met de honden meenam op jacht in de bossen rond Zonnebeke. Met een paar van zijn adellijke vrienden schoten ze fazanten, patrijzen en eenden, die Peter door de honden liet apporteren. Peter leerde omgaan met de honden en had er schik in het geschoten gevogelte terug te vinden. Als beloning voor zijn werk in de kennel en bij de jacht kreeg hij met kerstmis een geplukte fazant mee naar huis. Met een poot van de vogel, die hij kon laten bewegen door aan de pees te trekken, joeg hij zijn zus de stuipen op het lijf.

Het was in de herfst waarin ze twee enen achter hun leeftijd konden invullen dat ze op de grote school naast elkaar in de klas kwamen te zitten, precies in het midden op de derde rij.

‘Hier zitten we strategisch,’ noemde Michel hun plek. Dat woord had hij onthouden uit het boek dat Peter hem over Napoleon had laten zien. ‘Vanaf deze plek kunnen we iedereen in de gaten houden en vallen we niet te gauw op bij de meester.’ Omdat Michel zijn grote mond niet kon houden, was dat een wens die niet uit kwam. Hij kreeg herhaaldelijk met de liniaal op zijn vingers en moest elke week na afloop van de lessen het schoolplein schoonvegen. Peter vermeed de straffen liever. Hij voelde aan wanneer het fout dreigde te gaan en wist op tijd in te binden. Soms, als Michel onrechtvaardig werd behandeld of als een van de klasgenoten zijn vriend van iets beschuldigde wat hij niet had gedaan, sprong hij in de bres voor Michel. Michel bedankte hem er nooit voor, want voor hem was het klaar als een klontje dat je elkaar als beste vriend te hulp schoot.

Na schooltijd gingen ze naar de velden en akkers. Daar was altijd meer te beleven dan in het dorp en met wat geluk was daar kleingeld te verdienen. Ze hielpen de boeren mee de

koeien van de ene wei naar de andere te brengen, brachten het hooi van het land of plukten kippen kaal. Voor dat werk kregen ze een paar centimes. Behalve eetbare paddenstoelen, die Peter van zijn moeder had leren plukken, vonden ze soms eendeneieren of een konijn in een strik. Beide waren van de kasteelheer of andere adel en als je ze meenam was het diefstal. De eieren waren gemakkelijk mee te nemen want niemand zag het, de konijnen waren lastiger omdat ze bloedden en de geur sterk was. De konijnen kwamen uit strikken die stiekem door mannen uit het dorp waren gezet. Michel had een neus voor de plekken waar ze verscholen lagen en samen inspecteerden ze de strikken geregeld, in de hoop de stroper voor te zijn. Als de veldwachter of de kasteelheer de dader pakte, kreeg hij een fikse boete, dus het was oppassen als ze met hun gestolen stroopwaar in een zak door het dorp gingen.

‘Stelen van dieven is net zo kwalijk als stelen,’ zei zijn moeder toen Peter een konijn mee naar huis nam. ‘Gij zult niet stelen,’ staat in de bijbel. ‘Breng het maar naar de dief terug.’

Michel haalde zijn schouder op toen Peter hem het konijn kwam terugbrengen. ‘Dan eten wij hem op,’ was zijn laconieke reactie.

Soms wilde Michel niet mee de velden in en verdween hij zonder een groet linea recta naar huis. Dan maakte hij zijn “machines”, die hij angstvallig voor zijn pleegvader verstopte; want alles wat Michel maakte, nam de man hem af. De machines waren wagentjes, die, gevoed door een batterij, wedstrijdjes tegen elkaar reden op Michels zolder. Hij prutste ze in elkaar en kwam aan geld voor de batterijen door flesjes bier uit de voorraad van zijn pleegvader te stelen en die te verkopen. Peter herinnerde zich hoe trots Michel was toen hij een vliegtuigje aan hem had getoond. Dat had hij nagebouwd naar een ontwerptekening van het vliegtuig van de

gebroeders Wright. Als aandrijving had hij een kleine elektromotor op de kop getikt. Ze hadden het vliegmachientje naar een weiland gebracht waar Michel het had getest. Na een korte vlucht van enkele seconden was het rechtstandig naar beneden gevallen. Volgens hem bleef het vliegtuigje niet lang in de lucht omdat de elektromotor te weinig pk had. De windmolen die hij op het dak van het café monteerde, werkte wel. Via een dynamo wekte die de stroom op voor de verlichting van het café. Dát mocht Michel van zijn pleegvader wél maken, want die kon daardoor geld voor de elektriciteit uitsparen. Heel het dorp kwam kijken naar Michels uitvinding. Met bewondering spraken ze over “die weesjongen van ’t Spoor”.

1914

Zonnebeke

In café *Het Gulden Spoor* - vlakbij het treinstation van Zonnebeke - werd het woord vele malen hardop gezegd. De één wist zeker dat het aan hun dorp voorbij zou gaan, de ander zei dat hij zijn koffer had klaar staan om te vertrekken, zodra het zo ver was. Zelfs de cafébaas, toch een man die bekend stond om zijn aardse gevoel voor realiteit en de daarbij passende relativering, sprak er ernstig over met zijn gasten; het hield de dorpelingen bezig en nestelde zich ongevraagd in hun hoofd.

Op Peters laatste schooldag had de leraar er ook over gesproken. Peter had vanaf Ieper op de aardappelkar van Johan mee kunnen rijden tot aan de rand van Zonnebeke. Anders ging hij altijd met Michel langs de meisjesschool, maar omdat die weer straf had gekregen en moest nablijven, was hij doorgelopen. Hij had naar Michel gezwaaid, die hem vanachter het schoolraam een grimlach had toegeworpen.

Peters peetoom kon hem vast meer vertellen over het woord dat hij alleen kende uit de geschiedenisboekjes van school; het was synoniem aan haat en verraad, liefdeloosheid en verlies, verderf en verwoesting. Het droeg een lading die zowel intrigeerde als afstootte en het had met dikke letters in de ochtendkrant gestaan: **Oorlog**.

Moeder zou hem zeker niet ophalen om hem zijn huiswerk te laten maken, want het schooljaar was voorbij en elke vrijdag werkte ze als schoonmaakster tot zes uur op kasteel Iwein. Hij herhaalde voor zichzelf de vragen die hij zijn peetoom wilde gaan stellen over die oorlog tussen Oostenrijk-Hongarije en Servië, het landje dat tegen Rusland aan lag.

Thuis aangekomen, legde hij zijn schooltas onder de kapstok, gooide een paar handen water uit de wasteil in de

keuken in zijn bezwete gezicht, at snel een droge boterham die hij met een slok water wegspoelde en spoedde zich naar het huis ernaast. Peter zag zijn peetoom in zijn werkkamer aan zijn bureau zitten. Hij belde aan en werd door Eugène, de dienstbode, binnengelaten. Hij klopte twee keer op de rijk gesneden eikenhouten deur van de studeerkamer waarboven in Gotische letters stond geschreven “ora et labora”. Bidden deed zijn peetoom alleen maar voor de vorm, wist Peter, want bij de zondagse ochtendmis las hij altijd stiekem een gedichtenbundeltje.

‘Binnen!’ klonk een welluidende en opgewekte stem.

Op de stoel achter het bureau zat de notaris in zijn witte overhemd. Hij had zijn jasje aan een haak in de muur opgehangen. Op het bureaublad lagen twee stapels brieven en in het kasboek ernaast waren in een zwierig handschrift credit- en debet-bedragen ingevuld. Op het kalende hoofd van de man parelden zweetdruppels. Hij veegde ze weg met een zakdoek en keek naar Peter. ‘Dag jongen. Jij bent vroeg thuis. Heb je al gegeten?’ Ter controle nam hij zijn gouden horloge uit zijn vestzak. ‘De school is net een half uur uit.’

‘Het was de laatste schooldag, we mochten eerder weg. Ik ben meegereden met Johan en heb het laatste stuk gerend. Ik heb een boterham gegeten,’ verklaarde Peter en nam plaats op een stoel.

‘Dat is niet genoeg voor een jongeman als jij. Je bent in de groei. Wacht, ik laat Eugène een paar boterhammen voor je smeren.’ De notaris nam een bel ter hand en liet hem enkele malen schellen.

De dienstbode verscheen in de deuropening. ‘Wat wenst meneer?’

‘Eugène, kan jij twee boterhammen voor die jongen smeren, met worst en kaas. Nee, wacht, doe maar drie. En geef hem er een glas melk bij, dat is goed voor zijn botten. En

een beetje dikker beleggen dan de vorige keer graag hè. Zal dat lukken?’

De dienstbode knikte gediensstig en verdween weer.

De notaris legde zijn vulpen neer, kwam uit zijn stoel en ging in zijn fauteuil tegenover Peter zitten. ‘En hoe was het op de laatste schooldag?’ vroeg hij. ‘Heb je nog iets geleerd bij mijnheer Van Hecke?’

‘We hebben het over de oorlog tussen Oostenrijk en Servië gehad. De leraar denkt dat het met een sisser afloopt.’

‘Kijk aan, denkt van Hecke dat. En wat denk jij?’ vroeg de notaris.

Hij haalde zijn schouders op. ‘Ik weet het niet.’

‘Waarom voeren mensen oorlog met elkaar?’

‘Omdat ze iets willen hebben wat de ander heeft? Om geld of macht?’

‘Of andere belangen misschien? Wat wil Oostenrijk? Wat wil Servië?’

Peter dacht na. ‘Oostenrijk is veel groter en sterker dan Servië. Servië heeft niets te willen. Dan is die oorlog dus zo afgelopen.’

‘En wat zal er volgens jou gebeuren als Rusland zich ermee bemoeit?’

‘Waarom zou dat land dat doen?’

‘Omdat Rusland een broederband met Servië heeft. En je weet dat broers elkaar altijd helpen. En daarnaast is Rusland bang dat Oostenrijk-Hongarije Servië zal inlijven en dan tegen haar grens aan komt te zitten. Dat zal de Tsaar niet zomaar accepteren.’

‘Dus deze oorlog wordt groter?’ begreep Peter.

‘Ja, dit is volgens mij pas het begin van een groter conflict. Oostenrijk zal haar grote buur Duitsland om hulp vragen als Rusland zich ermee gaat bemoeien.’

‘En dan?’

‘Dan hoop ik dat de heren Keizer en Tsaar hun oorlogstuig in de kast laten liggen en het als volwassen mannen met elkaar gaan uitpraten. Maar zoals het er nu uit ziet, is dat een illusie. De dreigende taal uit beide landen voorspelt weinig goeds.’

Michel keek voor de zoveelste keer naar de klok boven het bord: nog tien minuten en dan mocht hij naar huis. Druiffenkot, de leraar Nederlands, had Peter niet gezien toen die was langsgelopen. Peter had begrepen dat het weer zover was toen hij hem alleen zag zitten en had niet op hem gewacht. Hij had vrolijk naar hem gezwaaid en was glimlachend doorgelopen. Peter had nooit strafwerk. Het leek of hij een zesde zintuig bezat om uit de problemen te blijven. Wat moest hij straks aan zijn pleegmoeder uitleggen? Dat het weer niet zijn fout was? Hij had geen zin om te liegen. Hij was met zijn zestien jaar te oud voor dat soort dingen en moest het zelf oplossen.

Druiffenkot had niet opgekeken, en niet gezien dat hij in dat half uur bijna klaar was met het overschrijven van een oud opstel van een jongen uit zijn dorp. Michel had er altijd één bij zich voor het geval hij weer de pineut was. Goed, er stond een vergoeding tegenover het overschrijven van de opstellen, maar dat had hij er graag voor over, want hij had de pest aan het schrijven van die stomme verhaaltjes.

Het schoolplein lag er verlaten bij. Het was het eind van het schooljaar en hij zat opgesloten in een snikheet klaslokaal met de leraar Nederlands. Waarom een technische school het vak Nederlands had, snapte hij niet. Hij had leren lezen en schrijven op de lagere school in Zonnebeke. Een elektricien schreef geen opstellen, die moest weten wat wisselstroom was en hoe een generator werkte. Hij wilde elektricien worden en dan het huis uit, zo snel mogelijk. De chef van de telefoonpaaldienst in Ieper had gezegd dat hij over een jaar,

als hij zijn diploma had, bij hem aan de slag kon. Elke zaterdag werkte hij bij hem voor twee franken, waarvan hij er één aan zijn pleegmoeder moest afdragen. Ze wist hoeveel hij kreeg dus iets achterhouden ging niet. Soms vroeg ze wat hij met het gespaarde geld deed. Hij zei dat hij het voor batterijen voor zijn vliegtuigjes en machientjes gebruikte, want als ze wist dat hij het ergens neer legde, ging ze er naar zoeken om het weg te pakken. Hij had bijna honderd frank bij elkaar gespaard, in een blik, goed verstopt voor haar onder een balk in het dak van zijn zolderkamer. Soms haalde hij het blik tevoorschijn om het muntgeld te horen rinkelen.

Hij schreef de laatste zin over en maakte de punt erachter extra dik. Voorzichtig vouwde hij het originele opstel op tot een klein vierkantje en stak het in zijn schoen. Toen drukte hij de kurk in het inktpotje, legde zijn kroontjespen in het gootje en peilde het humeur van de leraar. ‘Meneer Druiffenkot, ik heb mijn opstel af,’ zei hij en probeerde zijn stem tegelijk vermoeid en voldaan te laten klinken.

De man hief zijn hoofd op als was het verzwaard door de warmte. ‘Heel mooi jongen,’ antwoordde hij. ‘Breng het maar hier.’

Opgelucht ging hij naar de lessenaar van de leraar en gaf hem het opstel.

De man legde het met een verveelde frons opzij.

‘Kan ik nu naar huis meneer?’ vroeg Michel na een paar seconden.

‘Als je het schoolplein hebt schoongeveegd, mag je gaan.’

‘Ik heb het vorige week al geveegd,’ protesteerde hij met ingehouden woede.

De kin van de leraar ging omhoog. ‘Hoor ik daar een opstandige toon? Ik zie nog blaadjes liggen. Als je klaar bent kom je je hier melden.’ Zonder een antwoord af te wachten boog de man zich weer over het huiswerk van zijn leerlingen.

Gedecideerd zette hij met een rood potlood strepen op het papier.

‘Ja meneer,’ zei Michel voordat er nog meer sancties zouden volgen. Verwoed veegde hij de blaadjes bij elkaar. Terwijl hij systematisch van hoek tot hoek gaand het plein schoonveegde en de bezemsteel wegglipte in zijn bezwete handen dacht hij aan Valerie. Hij was blij dat Valerie hem niet zag ploeteren. Al een half jaar liep hij achter haar aan en eindelijk had hij haar een kus kunnen geven. Ze had het steeds vermeden. “Nu niet” of “Nee, ze kijken” had ze gezegd en hem plagend weggeduwd. Theo, waarmee hij het meest optrok, had al een jaar verkering en wist hoe je moest zoenen. Marieke, die wilde wel zoenen. Die wilde elke jongen zoenen. Hij vond haar afstotelijk met haar vlechten en haar dikke borsten. Theo had beweerd dat ze al met een jongen naar bed was geweest. Hij was er niet op ingegaan, omdat hij aan zijn eigen moeder moest denken. Hij wist wat ze in café *Het Gulden Spoor* van zijn pleegvader over haar vertelden. Als hij de verhalen moest geloven, had ze met vier mannen uit Zonnebeke het bed gedeeld, en was daarom de vader nooit bekend geworden.

‘Wat sta je te dromen jongen!’ riep Druiffenkot door het open raam. ‘Aan het werk!’

Hij had het raam niet horen opengaan. De man keek hem zo dreigend aan dat hij maar snel door veegde.

Toen hij klaar was, plakte zijn blouse om zijn borst en prikte het zweet in zijn ogen. Vermoeid door het vegen en verblind door de zon liep hij door de uitgestorven straten van Ieper. Alleen een idioot waagde zich in dit hete uur buiten. Hij keek op de klok van de Lakenhal. Het statige gebouw zou niet omvallen van een hete zomerdag. Hij stak de Grote Markt schuin over en zocht de weldadige schaduw van de Menenpoort op.

De bejaarde oorlogsinvalide, die altijd om geld bedelde, was er deze keer niet. Soms, als hij het missen kon, gaf Michel hem een muntje. Dan luisterde hij naar de verhalen van de man over de oorlog tussen Frankrijk en Duitsland, meer dan veertig jaar geleden. De man had geen spijt dat hij zich als jongeman vrijwillig bij het Duitse leger had gemeld. Hij had toen geen werk, had een hekel gehad aan de Fransen en hoopte Duits staatsburger te kunnen worden. Na de kogel die hem zijn onderbeen had gekost, hadden zijn kameraden hem achtergelaten in Ieper. “Im Krieg gibt es kein Mitleid” was de enige zin die hij in het Duits kon zeggen. Uit zijn verhalen klonk de verbittering van een oude man voor wie het lot verkeerd gevallen was en die zijn leven niet mocht overdoen.

Michel bleef staan bij de laatste pyloon van de Menenpoort. Een ritje op de aardappelwagen of de melkkar zat er op dit uur van de dag niet in. Zelfs Jopie de voddeman was niet zo achterlijk om in deze hitte de weg op te gaan. Hij moest het hele eind naar huis lopen. Hij zag de verwijtende blik van zijn pleegmoeder al voor zich. Zijn pleegvader zou hem een afranseling geven als hij hoorde dat hij weer straf had gekregen. Sinds kort sloeg hij terug, al was de man hem nog steeds de baas. Het maakte hem niet uit of hij een bloedneus opliep. Hij was de laatste tijd met iedereen in oorlog. Dat stemde hem zwaarmoedig en bedrukt.

Ieper

Op de zaterdagmarkt in Ieper was het druk. Bij het muziekpaviljoen midden op de Grote Markt stonden de huifkarren van de handelaren en de platte karren van de boeren. Hun waar was in kramen uitgestald voor de Lakenhal. Een koekenbakker liet voorbijgangers een stukje van zijn Luikse wafels proeven en gaf dreinende kinderen hangend aan moeders rok een koekje, hopend dat hun moeders een zak koeken van hem zouden afnemen. Met handkarren en kruiwagens vulden bezwete jongens de kramen aan. Ze wurmden zich tussen de mensen door. Verkopers en klanten marchandeerden over en weer zoals het al eeuwen ging: prezen hun goederen met verve aan en bekeken kritisch wat hen werd aangeboden. Een automobiel reed het plein op en stopte bij de chocolaterie. De dame werd door haar echtgenoot uit het voertuig geholpen en samen gingen ze de winkel in. Het carillon van het belfort van de Lakenhal speelde een liedje over de Vlaamse Leeuw en schrikte slapende duiven op, die klapwiekend het luchtruim kozen en een rondje om de toren cirkelden.

Het terras van hotel-café *In den Anker* was vol met mensen. Vanachter zijn glas bier keek Michel Peter aan. Hij had hem verteld dat Valerie voor een paar weken naar haar tante in Leuven ging, om “stadse manieren en Frans te leren”. Hij wilde haar zijn liefde verklaren door haar na te reizen en haar te zeggen dat hij van haar hield. ‘Ik ga volgende week naar Leuven,’ zei hij.

‘Waarom wil je per se nú gaan?’ vroeg Peter. ‘Het is een chaos rond Brussel met al die soldaten die naar het oosten van het land worden gestuurd. Hoe denk je naar Brussel te komen en daarna naar Leuven? Je krijgt vast niet eens een kaartje.’

‘O nee? Dat zullen we dan wel eens zien. Desnoods reis ik zonder kaartje.’

‘En waar ga je slapen? Ken je daar iemand?’

‘Ik vind wel iets. Ik heb geld.’

‘Die honderd frank die je hebt gespaard? Je moet ook eten. Kan je geen geld aan je pleegvader vragen.’

Hij lachte zuur. ‘Mijn pleegvader?! Kan jij me niet wat geld lenen?’

‘Ik heb geen geld, dat weet je. En wat ik krijg, geef ik aan mijn vader die het op een spaarrekening zet.’

‘Kan je dat er niet afhalen? Het is toch van jou?’

‘Dan moet ik hem toestemming vragen.’ Michels haast en zijn vragen om geld stoorde hem. Zo kende hij hem niet. De liefde voor dat meisje maakte hem dol.

‘Nee, dat is het ook niet,’ peinsde Michel. ‘En jouw peetoom? Kan je van hem geen geld krijgen?’

‘En wat moet ik dan zeggen? Dat ik dat moet hebben om schoolboeken te kopen? Dan gaat hij naar mijn ouders om te vragen of zij geld nodig hebben, omdat hun zoon zijn studie niet kan betalen. Ik kan niet liegen tegen hen, dat weet je.’

‘Je kan toch wel iets verzinnen?’ zei Michel. ‘Zeg dat je een fiets wil kopen omdat wij met zijn tweeën naar de kust willen gaan.’

‘Voor honderd franken koop je geen fiets.’

‘Je kan toch wel wát van hem krijgen?’ probeerde hij zijn vriend over te halen. ‘Jij bent zijn petekind.’

‘Ja, en wat dan nog? Hij heeft meteen door dat er iets achter steekt. Waarom wacht je niet een week?’ vroeg Peter. ‘Ze blijft een paar weken in Leuven. Waarom moet bij jou altijd alles meteen gebeuren?’

‘Ik wil haar verrassen.’

‘Dat kan toch een week later?’

Michel zuchtte en sloot zijn ogen. Peter begreep er soms ook helemaal niets van. ‘Wat ga je doen, nu je weet dat je te

jong bent om je bij het leger aan te melden?’ vroeg hij met een grijns. ‘Ik vind het één van de meest idiote ideeën die je ooit hebt gehad. Stoppen met school en een soldatenuniform aantrekken. Voordat jij schieten hebt geleerd en drie keer op je buik door de modder hebt getijgerd, is die oorlog tussen de Fransen en Duitsers voorbij. Apengebrul om op de hoogste rots te komen, meer is het niet. Het is maar goed dat ik het aan jouw peetoom heb verteld. Naar hém luister je wel.’

Peter had geen zin het op te rakelen. Dat Michel zijn voornemen zich aan te melden bij het leger aan zijn peetoom had verteld, had hij als een kras op hun vriendschap ervaren. Via zijn peetoom was het zijn vader ter ore gekomen. Zijn vader had geweten van de leeftijdsgrens van zeventien, maar had dit met opzet verzwegen en gezegd dat hij zich maar meteen moest gaan melden in Ieper. Blij dat zijn vader het hem niet had verboden, had hij zich in de stad gemeld bij het loket voor militaire dienst. Zijn verzoek om als vrijwilliger te mogen dienen was honend weggewuifd. Bij thuiskomst had zijn vader hem opgewacht en bepaald dat hij, net als het jaar ervoor, in de hopvelden moest gaan werken om geld voor zijn studie te verdienen, dan zou die “kolder in zijn kop” wel verdwijnen. Gekrenkt was hij aan tafel geschoven en er was die avond niet meer over “die oorlog” gesproken. ‘Ik praat niet meer met mijn peetoom,’ zei hij stuurs.

‘Met mij nog wel?’ sarde Michel. Het was voor hem een teleurstelling dat Peter niet mee ging. Als ze met z’n tweeën op stap waren, gebeurde er altijd wat. Maar zijn plan stond vast. ‘Ga je werken in de hopvelden?’ vroeg hij.

‘Ja, dinsdag ga ik er heen. Ben je dan al terug? We kunnen net als vorig jaar bij dezelfde boer werken.’

Michel schudde zijn hoofd. ‘Ik ga maandag naar haar toe. Ik weet niet wanneer ik terugkom. Misschien vind ik wel voor een paar dagen werk in Leuven. Dan kan ik de terugreis betalen.’

‘Moet je niet helpen in het café?’

‘Ze kunnen wel een paar dagen zonder mij. In de oogsttijd is het rustig. Ga toch mee! Alleen tot Brussel. Dan ga je daarna terug en ga ik door naar Leuven. Wat kan het jou schelen dat jouw ouders een keer kwaad worden?’

‘Dan ken je mijn vader niet.’

‘Jij hebt de aardigste vader van Zonnebeke.’

‘Dat zeg jij.’

‘Wil jij ruilen met mijn pleegvader? Nee, dat dacht ik al.’

‘Ik kan een volgende keer met je mee naar Brussel,’ opperde Peter.

‘Dan is de oorlog voorbij. Dan heb je er niets van gezien. Wil je niet de soldaten in vol ornaat op hun paarden zien nu het nog kan?’ vroeg hij in de hoop hem op die manier alsnog over te halen mee te gaan naar Brussel. ‘Wil je niet hun geweren zien glanzen in de zon en hun laarzen horen marcheren? In een week is het afgelopen. Dan geven ze elkaar een hand en vertrekken ze weer naar hun kazernes.’

‘Ik denk dat je je vergist,’ zei Peter. ‘Heb je de kranten niet gelezen? In het oosten woedt de strijd hevig.’

‘Die Duitsers vechten altijd met elkaar of met anderen. Ik geef je mijn woord dat het een storm in een glas water is.’

Peter zweeg. Zo zeker als Michel erover sprak was hij niet. Het zouden eerder weken dan dagen zijn, had zijn peetoom voorspeld.

Leuven

Michel bond zijn jutezak met reservekleren dicht, voelde in zijn broekzakken naar het geld en stak zijn zakmes bij zich. Nog eenmaal keek hij zijn zolderkamer rond of hij niets vergeten was en klom toen door het trapgat naar beneden. Uit gewoonte nam hij de deur naar het café. Om meteen om te draaien zou opvallen, dus bleef hij staan. Zijn pleegvader was glazen aan het spoelen en keek niet op toen hij langs de tapkast kwam. Snel liep Michel door naar de voordeur. De bel rinkelde toen hij de deur van het café dicht trok.

Peter stond op het perron. ‘Je bent laat. Ik dacht even dat je niet zou gaan,’ sneerde hij.

Michel negeerde zijn opmerking. ‘Je gaat echt niet mee?’ probeerde hij nogmaals.

‘Sommige dingen moet je alleen doen,’ glimlachte Peter. ‘Morgen ga ik naar Poperinge, werken in de hopvelden.’

Ze keken om toen de stoomtrein het station binnen reed.

‘Daar is je trein,’ zei Peter. ‘Zie ik je over een week in Poperinge?’

‘Als mijn geld op is,’ lachte hij onbeholpen. ‘Dan kom ik naar Poperinge en ben ik verloofd met een meisje uit de stad.’

Peter keek hem meewarig aan. Michel had altijd grootse plannen, maar zelden kwam er iets van die plannen terecht.

De machinist zette de remmen van de locomotief in werking. De wielen knarsten op het spoor en dikke wolken stoom sloegen tegen hun benen. Toen de gillende fluit klonk, dromden de mensen naar de open wagons achter de locomotief.

Michel en Peter liepen naar de twee gesloten wagons. Mannen in pak met de hoed in de hand stonden naast vrouwen met gouvernantes en dienstmeiden en wachtten tot de kruiers de bagage in de trein hadden gebracht. Er werd

schuins naar de twee jongens in hun armoedige kleren gekeken.

‘Ik stuur je een kaart als ik er ben!’ riep Michel boven het lawaai van de trein uit en reikte hem de hand. Peter gaf hem een stevige hand en bleef die enkele seconden vasthouden, alsof het een afscheid voor altijd was. Ze keken elkaar aan. Geen van hen had een woord nodig om te weten wat de ander wilde zeggen.

Toen Michel zijn hand terugtrok bleef er iets in zijn vochtige handpalm plakken. Het was een muntstuk van twintig frank.

‘Vraag niet hoe ik er aan kom!’ riep Peter en duwde hem richting de trein. ‘Je moet gaan, de trein vertrekt!’

‘Is dat jouw broer?’ vroeg een meisje toen Michel van achter een raam naar Peter zwaaide.

‘Nee, dat is mijn beste vriend,’ antwoordde hij. Het klonk raar om dat tegen een onbekende te zeggen. Hij had het Peter nooit zelf gezegd. Het was zo vanzelfsprekend dat hij er nooit over nagedacht had. Leken ze op twee broers? Als hij een broer had willen hebben, was het Peter geweest. De trein zette zich schokkend in beweging en Michel liet zich in de bank zakken.

Op het station van Gent wist een oude man hem te vertellen dat de forten van Luik door de Duitsers waren veroverd en dat ze voor Namen stonden. Het Belgische leger was volgens hem niet opgewassen tegen het moderne Duitse leger. Ze keken op toen er een peloton Belgische soldaten over het perron kwam aanlopen. Ze duwden, lachten, maakten grappen en grollen en leken zich op te maken voor een schoolreisje. Een sergeant probeerde de groep in het gareel te houden. Het merendeel van de soldaten bestond uit reservisten, mannen tussen de dertig en veertig en soms zelfs ouder. De oude uniformen waren uit de kast gehaald en de koperen knopen vaster genaaid en gepoetst. Bij gebrek aan

legerschoenen droegen sommigen sandalen of werkschoenen. Naast een geweer van de vorige oorlog had elk van hen een plunjezak bij zich.

‘Dat vertegenwoordigt ons leger,’ snoof de oude man minachtend. ‘Moeten we daarmee de oorlog winnen?’

De sergeant sprak hen aan: ‘Deze trein is per direct gevorderd door het leger. Al het burgervervoer rondom Brussel is voor onbepaalde tijd stilgelegd. De treinen worden ingezet voor het transport van manschappen en materieel. U wordt verzocht het station te verlaten.’

De spoorwegpolitie kwam het perron op en leidde de reizigers het station uit. Op de gezichten van de treinreizigers was onbegrip en frustratie te lezen. Michel liep mee, maar glipte door de hoofdingang terug langs een politieman. Hij dook weg in een glazen wachthuisje en ging als een schijnbaar nieuwe rekrut tussen de soldaten zitten.

Het was zo warm onder de ijzeren overkapping van het perron dat de soldaten hun jas hadden uitgetrokken. Bij het zien van een slapende soldaat kreeg hij een idee. Niemand lette op hem toen hij diens legerschoenen en pet pakte. Hij pakte ook de overjas die aan zijn voeteneind lag. Zonder een seconde te verliezen schoot hij in de schoenen die hem pasten, trok de ruime jas over zijn eigen jas aan, zette de pet op en wrong zich uit het wachthuisje.

Hij was de eerste die na de fluit in de trein stapte. De soldaten in de wagon waren te loom om hem op te merken of aan te spreken. De man van wie hij de kleding had gestolen kwam hij tot zijn opluchting niet tegen.

In Brussel stopte de trein en werd er omgeroepen dat iedereen in de wagons diende te blijven. Van een soldaat naast hem vernam Michel dat de Duitsers naar Brussel wilden doorstoten. Zijn regiment werd naar Tienen gestuurd, om het Duitse leger bij de rivier de Gete tegen te houden. Michel kwam overeind en zei tegen de soldaat dat hij moest plassen.

Hij verliet het station, trok de legerjas en de schoenen uit en propte ze met de pet in zijn zak; in zijn burgerkloffie zou hij niet opvallen.

Hij hield een vrachtauto met biertonnen aan en vroeg of hij mee mocht rijden naar Leuven als hij zou helpen lossen. De chauffeur knikte en liet hem binnen. Via zandwegen en langs gehuchten met namen als Leefdaal en Neerijse reden ze om de wegblokkades heen. De chauffeur vertelde hem waar in Leuven het beste café was – café *De Toren* bij de kathedraal – waar je lekker en goedkoop kon eten – *Het Wapen van Leuven* – en wat je in de stad in ieder geval niet mocht missen.

Bij een café in Leuven stopte de man de vrachtauto en nadat Michel de tonnen in de kelder had gerold, namen ze afscheid van elkaar. Michel haalde het papiertje met het adres van de tante van Valerie uit zijn broekzak. Hij had dat aan het zusje van Valerie weten te ontfutselen. Ze had er een kus op haar mond voor willen hebben. Hij had haar weggeduwd toen ze haar tong bij hem naar binnen had willen steken.

Het was een groot vierkant herenhuis van drie etages. In de wit bepleisterde muren prijken hoge en diep verzonken ramen. Op de tweede etage was een balkon met bloembakken met daarin margrietten. Hij stapte op de granieten drempel, zette zijn zak op de grond en trok aan de bronzen deurbel.

Er verscheen een oudere dienstmeid. ‘Dag meneer, waar kan ik u mee van dienst zijn?’ vroeg ze, hem opnemend.

‘Ik heet Michel van der Molen en wil juffrouw Blanckaart spreken.’

‘Ik zal informeren of ze er is,’ zei ze en sloot de deur.

Na een paar lange minuten kwam ze terug en vertelde dat Valerie morgen thuis zou zijn. ‘Een goedendag verder,’ zei ze. Zijn glimlach ebde weg toen hij de gordijnen van één van de kamers zag bewegen. Had de dienstmeid hem weggestuurd omdat Valerie hem niet wilde zien?

In café *De Toren* vroeg hij naar een goedkoop hotel.

‘Dat moet zeker wel een heel goedkope zijn,’ lachte de cafébaas naar zijn schamele kleding kijkend.

‘Ik heb geld,’ antwoordde Michel korzelig.

‘Wil je een bier?’

Michel knikte, zette zich neer op een barkruk, legde geld neer voor het bier en dronk er gulzig van. Nu pas voelde hij hoe moe hij was van de lange reis.

Toen Michel zijn glas had leeggedronken, stond hij op en bedankte de cafébaas.

‘Ik dacht dat je een hotel zocht?’ vroeg de man.

Michel bleef staan en knikte.

‘Je kan hier slapen als je wil. Ik heb een kamer vrij. Kost en inwoning als je voor mij komt werken.’

Michel dacht na. Het aanbod was niet slecht. Hij hoefde geen hotel te zoeken, hij had onderdak en eten, kon zich wassen én had meteen werk. ‘Wat moet ik daarvoor doen?’ wilde hij weten.

‘Achter de tap staan, afrekenen, glazen ophalen en het café proper houden. Kan je dat?’

‘Daar draai ik mijn hand niet voor om. Mijn vader heeft een café.’

‘Ik dacht al zoiets,’ zei de man. ‘Afkomst verloochen je niet.’

‘Als u er vijf frank per dag bijlegt en ik morgen mag beginnen neem ik uw aanbod aan.’ Hij hoopte dat de man het bedrag niet te buitensporig hoog vond. Als hij een week bij de man werkte kon hij van het verdiende geld de terugreis naar Zonnebeke betalen.

De man keek hem aan. ‘Ben je eerlijk en werk je hard?’

‘Ja meneer.’

De man reikte hem de hand. ‘Afgesproken. Geen u en meneer alsjeblieft. Ik heet Bob. Kom, dan laat ik je de kamer zien.’

De volgende ochtend veegde Michel de vloer, zette de tafels en stoelen op het terras op hun plek, poetste de tap en de glazen, rolde een nieuw vat bier uit de kelder omhoog en begroette de eerste klanten. Het werd niet druk, zodat hij het alleen af kon. Tijdens zijn middagpauze nam Ina, de vrouw van Bob, het van hem over en ging hij naar het huis van de tante van Valerie. Er kwam een vrouw naar buiten, gekleed in een lichtgele zomerjurk, klaar om uit te gaan.

‘Ach, jij bent die jongeman die voor Valerie komt,’ zei ze toen hij zich aan haar had voorgesteld en naar Valerie vroeg. ‘Was je hier gisteren ook?’ vroeg ze.

‘Ja. Uw bediende zei dat ze er niet was. Is ze er nu?’

‘Valerie is bij een vriendin.’

‘Zou ik haar vanavond kunnen spreken?’

‘Is het zo dringend?’

‘Ik kom uit Zonnebeke mevrouw.’

‘Uit Zonnebeke? Nou, dan moet het wel heel dringend zijn,’ zei ze.

‘Ik wil haar maar kort spreken,’ smeekte hij.

Ze hing haar handtas over haar schouder en zei: ‘Je bent een volhouder. Je gaat niet weg voordat je haar hebt gezien, begrijp ik?’

‘Ik maak niet voor niets zo’n lange reis.’

‘Kom vanavond om zeven uur, dan kan je mee eten. Dan kunnen mijn man en ik je ook leren kennen. Heb je een net pak en bijpassende schoenen?’ vroeg ze, hem van top tot teen bekijkend.

‘Ja, die heb ik,’ loog hij.

‘Tot vanavond zeven uur. Dag Michel.’

‘Dag mevrouw,’ antwoordde hij beduusd.

De rest van de middag deed hij zijn werk in het café als een machine. Hij hoorde het gewauwel van dronken klanten stoïcijns aan zoals zijn pleegvader het altijd deed: af en toe ja